

Tuzlalı Nâbî'nin Türkçe Şiirleri

Eda TOK*

ÖZ

Yüzyıllar boyunca birçok farklı ırka, dine ve medeniyete mensup insanların kesişme noktası olan Balkanlar, Türk tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Türk milletinin Balkanlarla olan ilişkisi çok erken dönemlerde başlamış olmasına rağmen asıl uzun süreli ve kalıcı ilişkiler Osmanlı Dönemi'nde geliştirilmiştir. Balkanlarda Türk hâkimiyetiyle birlikte Türk kültür ve sanatı bu coğrafyada etkili olmuş, çok sayıda yazar, şair ve ilim adamı yetişmiştir. Balkanlarda en çok şair ve edibin yetiştiği ülkelerden biri de Bosna Hersek'tir. 1463'te Fatih Sultan Mehmet'in Bosna Hersek'i fethetmesinden sonra, kitleler hâlinde İslamiyet'i kabul eden Boşnaklar, Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki en imtiyazlı tebaalarından biri olmuştur. Bosna Hersek'te bilhassa Osmanlı Dönemi'nde yazı dili olarak Türkçe benimsenmiş ve Adnî'den (1420-1474) Hersekli Ârif Hikmet'e (1829-1903) kadar bu coğrafyada Derviş Yakup Paşa, Vusûlî, Mostarlı Ziyâyî, Ubeydî, Edâyî, Ağa Dede, Turâbî, Mecâzî, Süleyman, Varvarlı Ali Paşa, Nergisî, Selman, Hevâyî, Ahmed Çelebi, Sabit, Derviş, Hüsâmî, Şehdî, Ali Alaaddin, Fevzî, Habîbî, Mîrî, Nâbî, Meylî, Vehbî, Seyfî, Fadıl Paşa, Seyfî, Ahmed Hamdî gibi çok sayıda edip yetişmiştir.

Tezkirelerde, edebiyat tarihlerinde anılan Bosnalı şairlerin yanı sıra sözü edilen kaynaklarda kayda geçmemiş Türkçe şiirler yazan çok sayıda Bosnalı şair bulunmaktadır. Ancak Bosna Hersek Osmanlı Dönemi şairleri ve onların Türkçe şiirlerinin büyük bir kısmının günümüze aktarılmadığı bu hususa yeterli hassasiyetin gösterilmediği görülmektedir. Bilhassa kütüphanelerdeki yazma eserlerin, mecmuaların taranmasıyla birlikte yapılacak araştırmalar çok sayıda Türkçe şiirin tespitine imkân sağlayacaktır.

Bu çalışmada da Bosna Hersek'te yetişmiş Osmanlı Dönemi 17. yüzyıl şairlerinden biri olan Nâbî'ye dikkat çekilmiştir. Şairin hayatı hakkındaki bilgiler Tuzlalı olması ve babasının Tuzla müftüsü Salih

* Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Düzce/Türkiye.
E-posta: edatok@duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9939-0154 DOI: 10.32704/erdem.2023.85.173
Makale Gönderim Tarihi: 19.01.2023 *Makale Kabul Tarihi: 30.10.2023 * (Sanat ve Edebiyat Makalesi)

Efendi olması ile kısıtlıdır. Şairin bir divanı olup olmadığı da tespit edilememiştir. Şairin Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde R-4007 kayıtlı mecmuada 77b-84a varaklarında Türkçe ve Farsça şiirleri bulunmaktadır. Çalışmada, sözü edilen mecmuada yer alan Nâbî'nin Türkçe şiirlerinin transkripsiyonu yapılarak şairin Türkçe şiirleri ilim âleminin istifadesine sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, Bosna Hersek, Nâbî, mecmua.

Turkish Poems of Tuzlalı Nâbi

ABSTRACT

The Balkans had a very important place for the history of Turkish people, which has been a meeting point of people from different nationalities, religion and civilization. Even though the relationship between Turks and the Balkans began much earlier; the long term and stable relations were set in the Ottoman period. With the Turkish control on the Balkans, the Turkish art and culture were affected in this region; therefore several authors, poets and scientist raised there. Bosnia-Herzegovina was one of the countries in the Balkans, where there were a lot of poet and literary men. After the conquest of Fatih Sultan Mehmet in 1463, Bosnian people accepted Islam as their religion and became one of the most privileged community of Ottoman Empire in the Balkans. In Bosnia-Herzegovina, Turkish was adopted as written language. Adni (1420-1474), Hersekli Arif Hikmet (1829-1903), Derviş Yakup Paşa, Vusuli, Mostarlı Ziyayi, Ubeydi, Edayi, Ağa Dede, Turabi, Mecazi, Süleyman, Varvarlı Ali Paşa, Nergisi, Selman, Hevayi, Ahmed Çelebi, Sabit, Derviş, Hüsami, Şehdi, Ali Alaaddin, Fevzi, Habibi, Miri, Nâbi, Meyli, Vehbi, Seyfî, Fadıl Paşa, Seyfî, Ahmed Hamdi were raised in the region.

In the collection of biographies there are a lot of Bosnian poets who wrote in Turkish, and they were not mentioned in the sources. It is seen obviously that Bosnian poets' Turkish poems were not reached today, the pieces were not worked on sensitively. Especially if the manuscripts and journals in the libraries are scanned and researched, a lot of Turkish poems can be determined.

In this study, Nâbi who was a Bosnian poet in Ottoman period in 17th century, is emphasized. Information about his life is very limited; he was from Tuzla and his father, Salih Efendi, was mufti of Tuzla. It cannot be determined that if there is a divan of him or not. The poet has Turkish and Persian poems in the journal (R-4007) in the section of 77b-84a in Gazi Hüsrev Bey Library. In the study his Turkish poems were transcribed and presented to the world of knowledge.

Keywords: Classical Turkish poetry, Bosnia-Herzegovina, Nâbi, journal.

Giriş

Balkanlar, Avrupa kıtasının güneydoğusunda bir yarımada olup ismini Batıdan doğuya uzanan ve Bulgaristan'ı ikiye bölen dağ silsilesinden almaktadır (Karpaz 1992: 25). Yüzyıllar boyunca birçok farklı ırka, dine ve medeniyete mensup insanların kesişme noktası olan Balkanlar, Türk tarihinde de oldukça önemli bir yere sahip olmuştur.

Türk milletinin Balkanlarla ilişkisi çok erken dönemlerde başlamış olsa da asıl uzun süreli ve kalıcı ilişkilerin temeli Osmanlılar döneminde atılmıştır. Türkler, 1354 yılında Gelibolu üzerinden Balkan yarımadasına geçip 1361 yılında Edirne'yi fethettikten sonra, başta üç küçük Bulgar krallığı olmak üzere feodal devletleri yıkarak Balkanları hızlı bir biçimde ele geçirmeye başlamışlar ve bu fetihler dalgalar hâlinde devam etmiştir (Karpaz 1992: 29). Balkanlarda Türk hâkimiyetiyle birlikte Türk kültür ve sanatı da bu coğrafyada oldukça etkili bir hâle gelmiş ve Osmanlı Devleti'nin şair kadrosunun oluşumunda Balkanlar önemli bir yere sahip olmuştur.

Osmanlı kültür coğrafyası incelendiğinde Osmanlı şairlerin bir kısmının Balkanlardaki şehirlerde doğduğu görülmektedir. Şuara tezkirelerinin taranmasıyla elde edilen veriler, Balkan coğrafyasında çok sayıda şairin yetiştiğini, Osmanlı şair kadrosunu oluşturan şairlerin üçte bire yakın bölümünün Balkan şehirlerinde doğup büyüdüğünü işaret etmektedir (İsen 2009: 2). Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'da yer verdiği ifadeleri de bu coğrafyada yetişen ediplere dikkat çekmesi bakımından önemlidir:

“Mevlidi Rûmili'nde Prizren'dir. Kasaba-i mezkûre Rûmili'nde menbit-i serv ü semen-i ma'rifet olan hâkdân ve menba'-ı cûy-ı nazm u nesr olan gülîstân olmagla meşhûr bir şeh-i şöhret-âyîndür. Rivâyet olunur ki Prizren'de oğlan toğsa adından mukaddem mahlas korlar. Yenice'de toğan oğlan etmeğe papa diyecek vakt Fârsî söyler. Piriştine'de oğlan toğsa dividi bilinde toğar dirler. Binâ'en 'alâ-zâlik Prizren şâ'ir menba'ı ve Yenice Fârsî ocağı ve Piriştine kâtib yatağıdır.” (Kılıç 2010: 904).

Balkanlarda Türk kültür ve sanatının etkili olduğu Balkan ülkelerinden biri de Bosna Hersek'tir. Boşnaklar, bölgenin 1463 yılında Fatih Sultan Mehmed zamanında fethiyle birlikte kitleler hâlinde İslamiyet'i kabul etmeye başlamış ve bu coğrafyanın tarihi adeta Osmanlı tarihi ile bütünleşmiştir.

1463 senesi Bosna'nın Osmanlılar tarafından resmen fethedildiği tarih olarak kabul edilse de Bosna topraklarına yönelik Osmanlı akınları çok daha erken

tarihlerde başlamıştır. Bosna'da Müslüman toplulukların ortaya çıkışı da yine bu fetihten önce başlamış olup bu süreçte etkili olan unsurlardan ilki ise Osmanlı ordusu olmuştur. Osmanlı ordusu içinde çok sayıda savaşçı derviş bulunmaktaydı ve onlar sadece akınlara, fethe katılmakla kalmayıp Osmanlı hâkimiyetinin ilk temsilcileri olarak fethedilen bölgelere yerleşmekteydiler. Bu sebeple Bosna halkının İslam'la ilk teması sıklıkla, Osmanlı ordusuyla birlikte gelen ve bu bölgelerde kalmayı tercih eden dervişler aracılığıyla olmuştur (Aščerić-Todd 2018: 241-244).

Boşnaklar, Osmanlı yönetimi boyunca devletin askerî, idari, ilmî ve edebî alanlarında önemli mevkilere yükselmiş, XVI ve XVII. yüzyılları içinde 22 Bosnalı sadrazam Osmanlı Devleti'nde görev almıştır. Bosna Hersek, 1878 Berlin Anlaşması ile Osmanlı yönetiminden ayrılarak Avusturya'ya bırakılmış ve daha sonra Yugoslav Federal Cumhuriyetlerinden biri olmuş, 1991 yılında ise bağımsızlığını ilan etmiştir (İsen 1997: 566).

Boşnakların yaşamındaki bu tarihî dönemler onların kültür, sanat ve edebiyat hayatlarına da yansımıştır. Boşnak edebiyatı, çoğunlukla -Boşnakların dört ayrı tarihi dönemi olarak da nitelendirilen- dört ayrı dönem içerisinde incelenmektedir. Bu dönemler Osmanlı dönemi, Avusturya-Macaristan dönemi, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesine kadar olan dönem ve Eski Yugoslavya'nın dağılmasına kadar Boşnakların, Bosnalı Sırp ve Hırvatlarla beraber yaşadıkları dönemdir. Osmanlı dönemi Boşnak edebiyatı da Adnî'den (1420-1474) başlayarak Boşnakların Türkçe yazan son divan şairi Ârif Hikmet'e (1829-1903) kadar Doğu dillerinde yaratılan edebiyat ve "Alhamiyado" diye adlandırılan, Boşnakların ana dilleri ve Arapça harflerle yazdıkları edebiyat olmak üzere iki yönde incelenmektedir. Yaklaşık beş yüz yıllık bir dönemde yaratılan bu edebiyat, Boşnak edebiyatının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Boşnak yazarları bu dönemde, Türk-Osmanlı edebiyatının ayrılmaz bir bölümü olan, zengin bir edebiyat yaratmışlardır (Kaya 1996: 140).

Bosna'da Türk edebiyatı Osmanlı Devleti'nin bu topraklardaki hâkimiyetiyle birlikte XV. yüzyılda başlamış olup XV. yüzyılda II. Bayezid'in veziri Derviş Yakup Paşa; XVI. yüzyılda Mostarlı Ziyayî, Edâyî, Vusûlî, Ubeydî,...; XVII. yüzyılda Ağa Dede, Süleyman, Varvarlı Ali Paşa, Turâbî, Selman, Mecâzî, Hevâyî, Derviş, Ahmed Çelebi, Nergisî, Hüsâmî, Ali Alaaddin, Habîbî, Fevzî, Mîrî, Nâbî...; XVIII. yüzyılda Şehdî, Sabit, Vehbî, Meylî, Cûdî...; XIX. yüzyılda Fadıl Paşa, Seyfî, Ahmed Hamdi gibi Türkçe yazan pek çok edip yetişmiştir (İsen 1997: 567-568).

Doğu dillerinde şiirler yazan Bosna Hersek'in Müslüman şairleri de daha ziyade Türkçeyi kullanmışlardır. Türkçe şiir yazarlar arasında çok tanınmış şairler de bulunmaktadır. Bunlar arasında, Bosna beylerbeyliği de yapmış olan Bayezid Ağaoğlu Derviş Paşa (ö. 1603), Saraybosna'da doğan ve müderrislik, kadılık yapmış olan Mehmed Nergisî (ö. 1635) sayılabilir. Farsça klasik eserlerin meşhur yorumcusu Ahmed Sûdî (ö. 1596), daha çok Farsça şiir yazar Mostarlı Şeyh Fevzî (ö. 1747), Ahmed Vahdetî (ö. 1598), hem Türkçe hem de Sırp-Hırvat diliyle şiirler yazan Saraybosnalı Hasan Kâimî (ö. 1691), Tuzlalı Hevâyî diye de anılan Üskûf-i Bosnevî (ö. 1650) de Bosna Herseklidir (Djurdyev 1992: 304).

Tuzlalı Nâbî ve Şiirleri

Çalışmamızın konusunu oluşturan Nâbî'nin hayatına dair bilgiler 17. yüzyılda yaşaması, Tuzlalı olması, Tuzla müftüsü Salih Efendi'nin oğlu olması ile kısıtlıdır (Nametak 1989:132-133; Gačanin 2006: 167-170; Mehmedović 2018: 393).

Şairin Nâbî mahlasını kullanmayı tercih etmesi akıllara şairin dönemin meşhur şairi Nâbî'den etkilenmiş olup olmadığı sorusunu getirmektedir. Bilindiği üzere Nâbî (ö.1712), kendinden sonra gelen pek çok şairi etkilemiş klasik Türk şiirinin en güçlü isimlerinden biridir. Asıl ismi Yusuf olan şair, 1642 yılında Ruha'da (Şanlıurfa) doğmuştur. Kaynaklar Nâbî'nin hoşsohbet, kültürlü, zeki, çok güzel konuştuğunu ve şiire kazandırdığı hikemi tarz dolayısıyla kendisinden çok bahsedilen bir sanatkar olduğunu bildirmektedir. Nâbî, didaktik nitelikli şiirlerinde mevcut dünya ve hayat görüşüyle kendinden sonra bu tarzda şiir yazarların çoğalmasına ve Nâbî okulu diye adlandırılabilir hikemî bir şiir okulunun doğmasına yardımcı olmuştur (Karahan 2006: 258-260). Tuzlalı Nâbî'nin Kurban Bayramı için yazdığı Farsça gazelin sonunda "1038 târîhinde vâkî" olan 'îd-i adhâ için buyurdukları ğazeldür." ifadesi yer almaktadır. Tuzlalı Nâbî'nin 1038/ 1628-1629 tarihiyle kayıtlı bu şiiri onun 17. yüzyılın ilk yarısında yaşadığına işaret etmekte olup meşhur şair Nâbî'nin 1642 yılında doğduğu göz önünde bulundurulduğunda Tuzlalı Nâbî'nin ondan önceki bir dönemde yaşadığı ve meşhur Nâbî'nin tesirinde kalmadığı söylenebilir.

Şairin bir divanı olup olmadığı tespit edilememiştir ancak Nâbî'nin, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde R-4007 kayıtlı mecmuada 77b-84a varaklarında Türkçe ve Farsça şiirleri bulunmaktadır. Şairin babasına Farsça olarak yazdığı kaside (Karahalilović 2003) ve Farsça gazeli Namir Karahalilović

tarafından (2006) yayımlanmıştır.

Şairin, sözü edilen mecmuadaki şiirlerinden yola çıkılarak Bosna Hersek'in Bosna Hersek Federasyonu Tuzla Kantonu'nun merkezî şehri olan Tuzla'da yaşadığını söylemek mümkündür. Beyitlerinde yaşadığı yer olan Tuzla'ya yer veren şairin, mecmuada yer alan bazı şiirlerinin de Nâbî-i Tuzlevî başlığı ile kaydedildiği görülmektedir. Nâbî, 13 sıra numarası ile verdiğimiz gazelinde ise Saraybosna'yı ve Saraybosna'nın ileri gelenlerini anmıştır. Bu gazelden yola çıkarak şairin, şehrin önemli isimleri ile temasta bulunduğunu ve hayatının büyük bir dönemini Saraybosna'da geçirdiğini söylemek mümkündür. Nâbî'nin söz konusu mecmuada yer alan şiirlerinden doğduğu ve yaşadığı yer hakkında bilgi elde etmek mümkün iken şairin hayatının son yıllarını nerede geçirdiğine ve tahmini ölüm tarihini verebilecek bir bilgiye tesadüf edilmemiştir.

Nâbî'nin Şiirlerinin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Nâbî'nin şiirleri hakkında bilgi vermeye geçmeden önce şiirlerinin yer aldığı mecmua hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır. Nâbî'nin şiirlerinin de yer aldığı mecmua, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde R-4007/1, 4007/2, 4007/3, 4007/4, 4007/5, 4007/6, 4007/7, 4007/8, 4007/9 şeklinde numaralandırılarak parçalar hâlinde kaydedilmiştir. Mecmua toplamda 104 varaktır. Kütüphane kaydında mecmua bölümleri şu şekildedir:

4007/1: Dîvân (Şeyhülislam Yahyâ Efendî)

4007/2: Mi'râciyyâ-ı Edâ'î Efendî

4007/3: 'Adnî Efendî Güft be-Tarik-i Pend

4007/4: Pend-i Fuzûlî

4007/5: Pend-i Âzerî

4007/6: Der Beyân-ı 'Aşk ve Mehabbet ve Tarika-i Meyl ve Meveddet ki Mucîb-i Şevk Est Der Bidâyet ve Nihâyet

4007/8: Osmanlı Şairlerinin Şiirleri

4007/9: Dîvân-ı Şâhî

Mecmuanın 4007/7 numarasında kayıtlı bölümünde, 77b-84a varakları arasında ise Tuzlalı Nâbî'nin şiirleri yer almaktadır.

Mecmuanın orijinalini göremediğimiz için ölçüleri, cildi ve kapağı hakkında

bilgi verilirken katalog kaydı dikkate alınmıştır.¹ Buna göre mecmuanın ölçüleri 14,3x20,2 cm (9x16 cm) şeklindedir. Deri ciltli mecmuada yer alan şiirler, siyah mürekkep kullanılarak ta'lik hat ile sarı kâğıt üzerine yazılmıştır. Sütun ve satır sayısı varaklara göre değişiklik göstermektedir. Mecmuada çerçeve ve cetvel bulunmamaktadır.

Sözü edilen mecmuanın ilgili bölümünde Nâbî'ye ait Türkçe yazılmış 1 müseddes-i mütekerrir ve 24 gazel tespit edilmiştir. Tespit edilen gazellerin harflere göre sayı dağılımı şu şekildedir:

re (ر)	4	kef (ك)	1	mim (م)	3	he (ه)	4
ze (ز)	1	lâm (ل)	1	nun (ن)	3	ye (ي)	7

Nâbî'nin şiirlerinde kullandığı aruz kalıpları ve kullanım sıklığı ise şu şekildedir:

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün: 7

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün: 7

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün: 3

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün: 3

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün: 2

müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün: 1

fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül: 1

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün: 1

Nâbî'nin mevcut şiirleri genel hatlarıyla incelendiğinde şairin, klasik Türk şiiri geleneğine hâkim olduğu görülmektedir. Klasik Türk şiirinde bilindiği üzere sevgili güzelliği, fiziksel hususiyetleri (boyu, gözü, kaşı vb.), tavırları, âşık üzerinde yarattığı tesir gibi çok çeşitli özellikleriyle sıklıkla anılmaktadır. Nâbî de şiirlerinde gonca ağızlı, servi boylu, âşığın gönül mülkünü kan dökücü gözleriyle alan, acımasız yan bakışıyla âşığını yağmalayan geleneğe uygun bir sevgili prototipi çizmektedir:

Yine dil mülkini bir gözleri hün-h'âr aldı

Varımı yağmaladı gamze-i tâtâr aldı

...

¹ Nametak, Fehim (1998). *Catalogue Of The Arabic, Turkish, Persian And Bosnian Manuscripts*, C 4, London-Sarajevo.

Neme incindüñ ‘aceb gonce-dehānum söyle

Sevdüğüm iki gözüm rûh-ı revānum söyle

...

Cüy olup ağlayayım bülbül olup inleyeyin

Çünkü ol serv-quadüm gonce-dehānum gelmez

Şair, şarap ile dünya nimetlerinden el çekse de sevgilinin şaraba benzeyen dudağı ve elmaya benzeyen çenesinden vazgeçemeyeceğini bildirmektedir:

Çekdüm el bāde ile nuql-ı cihāndan ammā

Leb-i meygün[1]la ol sîb-i zekāndan çekemem

Şair başka bir beytinde şarap içmeye tövbe ettiğini ancak sevgilinin dudağının onu doğruluktan ayırıp şaraba bağımlı hâle getirdiğini ifade ederek yine sevgilinin dudağı ile şarap arasında benzerlik kurmaktadır:

Tevbekār olmuş[i]ken bādeden el boş[i]ken

Mey-perest itdi şalāhum leb-i dildār aldı

Klasik Türk şiirinin en önemli tiplerinden olan âşık ve âşığın hâlleri de Nâbî'nin şiirlerinde görülmekte olup aşağıdaki beyitte şair, sevgiliden ayrı düştüğü için yüzünün sonbahar yaprağı gibi solduğunu, sevgilinin dudağını hatırladığında gözlerinin kanlı yaşlarla dolduğunu ifade etmektedir:

Yüzüm berg-i hāzānveş firkatüñden şolagelmişdür

Lebüñ yādıyla çeşmüm kanlu yaşla dolagelmişdür

Bir başka beyitte ise ayrılık derdinin yüküyle belinin büküldüğünü bildirmektedir:

Nābīyā bükdi belim bār-ı girān-ı firkat

Pîr oldum dağı ol tāze civānum gelmez

Şair gönlüne seslendiği aşağıdaki beyitte her derdin bir dermanı olduğunu; her belanın, her sıkıntının bir sonu olduğunu söyleyerek gönlüne teselli vermektedir:

Ağlama ey dil bu derdüñ bilirem dermāni var

Her belānuñ āhiri her miñnetüñ pāyāni var

Klasik Türk şiirinde gül sevgiliyi, bülbül ise âşığı sembolize etmekte

olup bu bağlamda gül bülbül ilişkisi şiiirlerde çok sık işlenmektedir. Nâbî de şiiirlerinde gül bülbül ilişkisine kayıtsız kalmamış, bülbülü bazen güle benzettiği sevgilisine kavuşamadığı için helak olan bir âşık bazen de sevgilisine kavuşmuş mutlu bir âşık olarak tahayyül etmiştir:

Bülbül-âsâ nice olmayam helâk
 Bâğa vardum gül-‘izârum bulmadum
 ...
 Nihâl-i tâze şarıldı buluşdı bülbül ü gül
 Zemân-ı vuşlat u bûs u kenârımız geldi

‘Aceb mi bülbüle hem-nağme olsağ ey Nâbî
 Bizim de gül gibi bir gül-‘izârumuz geldi

Nâbî baharın gelişi, Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı gibi özel günlere de şiiirlerinde dikkat çekmiştir:

Şimdi behâr eyyâmıdır ‘ıyş u tarab hengâmıdır
 Her milletüñ bayrâmıdır şâķī pür it peymâneyi
 ...
 Olma ğurbetde der-i yâre gönül cân[1]la gel
 ‘İd-ı adħâdur irtüş Ka‘beye ħurbân[1]la gel

Şair aşağıdaki beytinde kadına benzettiği dünyayı ikiyüzlü olarak nitelendirmiş ve ondan sakınması gerektiğini yarın bir gün kendisinden ister istemez boş olabileceğini ifade etmiştir:

Sevme ey Nâbî iki yüzlü zen-i dehri şaķın
 İrte bir gün çünkü senden hâh-nâ-hâh boş olur

Nâbî, aşağıdaki beyitte açlıktan ölse de nimetler sofrasına el uzatmayacağını söylemektedir:

Nazar şalmam lebin her şaħşa bezl iden dil-ārāya
 Öürsem aç olup destüm uzatmam ħaˆn-ı yağmāya

Şair alçak rakibin minnetini sonsuza kadar çekemeyeceğini bu minnetin kendisine Kaf Dağından bile daha ağır geldiğini ifade etmektedir:

Nâbîyâ ağıyar-ı dünüñ minnetin çekmem ebed

Minneti ağır gelür baña o haqquñ Kâfdan

Yaşadığı coğrafyaya da kayıtsız kalmayan Nâbî, 13 sıra numarası ile yer verdiğimiz gazelinde Saraybosna ve ileri gelenlerini anmış, bazı beyitlerinde de yaşadığı Tuzla şehrine yer vermiştir:

Kelâmın Aħmed Efendinüñ istimâ' itsem

Daħı o tütî-i şîrîn-edâyı seyr itsem

...

Yine görüp püserân-ı Celîl Efendiyi

Cemâl-i pâki o ħilm ü ħayâyı seyr itsem

...

Mîve-i maqşüd olmaz Tuzlada ey dil dime

Şehrdür yetmezse de anda gelür eţrâfdan

...

Tuz saçıldı yâresine göñlümüñ

Tuzlada şol-dem ki yârüm bulmadum

Nâbî'nin yukarıda yer verilen örnek beyitlerinde de görüleceği üzere ulaşılan mevcut şiirlerinde divan şiirinin genel muhtevasına bağlı kalarak aşk, âşık, rakip, ayrılık, sevgilinin güzellik unsurları, gül-bülbül, tabiat, nevruz, bayram gibi temaları başarılı bir şekilde işlediği görülmektedir. Şair, klasik şiirde çeşitli vesilelerle sıkça söz konusu edilen peygamber kıssalarına, ayet ve hadislere, efsanevi mitolojik kahramanlara ise şiirlerde temas etmemiştir. Nâbî yaşadığı coğrafyaya kayıtsız kalmamış yaşadığı yer olan Tuzla'ya ve Bosna Hersek'in başkenti olan Saraybosna ve şehrin önde gelenlerine de şiirlerinde yer vermiştir. Şiirlerinden hareketle Türkçeyi iyi bildiği anlaşılan şair, şiirlerinde zincirleme tamlamalarla dolu girift bir dil kullanmak yerine oldukça açık, anlaşılır, sade bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Şair, klasik Türk şiiri geleneğinin genel muhtevasına bağlı kalmış, edebi sanatları ve aruz vezni de şiirlerinde iyi bir şekilde kullanmıştır.

Metnin Teşkilinde Takip Edilen Yöntem ve Bazı Teknik Hususlar²

Nâbî'nin şiirlerinin çeviri yazılı metni hazırlanırken şu hususlara dikkat edilmiştir:

1. Mecmuadaki şiirlerin sıralanışına sadık kalınarak şiirler numaralandırılmıştır.
2. Her şiirin başında şiirin aruz kalıbı kalın yazı (bold) ile gösterilmiştir.
3. Her türlü metin tamiri köşeli ayraç [] içinde gösterilmiştir.
4. Metinde okunamayan bölümlerin görüntüsüne yer verilmiştir.
5. Farsçadaki “vâv-ı mâ'düle”ler “ ~ ” şeklinde gösterilmiştir: “ḥāh, ḥār” gibi
6. Farsça ikilemelerin ortasına getirilen ekler kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: “ser-be-ser” gibi. Ön ekler, edatlar eklendikleri kelimedden kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: “bī-çāre, hem-āgūş” gibi. İki isimden oluşan birleşik sıfatlar ve birleşik isimler kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: “nev-rüz ” gibi.
7. Farsça son eklerin yazımında; mastarın geniş zaman kökünden oluşan ekler kelimedden ayrı, diğerleri eklendikleri kelimeye bitişik yazılmıştır: “dil-ber, mey-fürüş; pervâneveş, gülzār” gibi.
8. Atıf vavları kalınlık-incelik uyumu göz önüne alınarak “u-ü/ vü” şeklinde okunmuştur.
9. Farsça isim ve sıfat tamlamalarında tamlayan ve tamlanandan sonra ses uyumu dikkate alınarak ı-i/ yı-yi yazılmıştır.

Metin

[77b]

1

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

1. Bezm-i ğamda ğam-ğüsārum bulmadum
Nev-civānum şivekārūm bulmadum

² Çeviri yazılı metin oluşturulurken Ünver, İsmail (1993). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi, C XI, S 1, s. 51-89.; Köksal, Fatih (2017). “Metin Neşrinin Ana Esasları”, Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori, İstanbul: Kesit Yayınları, s. 17-45. çalışmalarından yararlanılmıştır.

2. Bunca ğurbet çekdüm âhîr şehriime
Geldüm ammâ şehriyârum bulmadum
3. Tuz saçıldı yâresine gönümün
Tuzlada şol-dem ki yârum bulmadum
4. Hüz-n-bahş olmuş ferağ-âbâd adı
Eski tarz üzre diyârum bulmadum
5. Benden ummañ dostlar bunda karar
Çün o mihr-i bî-karârum bulmadum
6. Bülbül-âsâ nice olmayam helâk
Bâğa vardum gül-'izârum bulmadum
7. Gelmiş-idim 'arşada cân oynadum
'Arşa hâlî şeh-süvârum bulmadum
8. Gideyin şehbâz gibi bir kola
Çün bu şahrâda şikârum bulmadum
9. Nâbîyâ dirdüm o mâhı sevmeyem
Bağdum elde ihtiyârum bulmadum

2

mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

1. Gördün mi gönül çarğ-ı sitemkâr ne kıldı
Cânundan ayırdı baña bî-yâr ne kıldı
2. Luţfıyla unutturmuş[i]ken cev-r-i kadîmin
'Aksine dönüp n'eyledi tekrâr ne kıldı
3. Dil-ğaste idüp pençe-i taqvâmuzı bürdi
Umulmaz iken nergis-i bîmâr ne kıldı
4. Ne şabr u kararı kodı ne hod dil-i zârı
Seyr eyle hele gamze-i tâtâr ne kıldı
5. Âl ile dil alup sefere oldu revâne
Nâbî bize gör ol meh-i 'ayyâr ne kıldı

[78a]

3

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Nağd-i vaşl umma gözüm ol dil-ber-i şarrāfdan
Nuğre-i eşküñ[i] dökmez fārig ol isrāfdan
2. Niçe baş kırtara ya şağ kıala yā Rab sāde dil
Ebrü-yı kavvās[1]la ol ğamze-i seyyāfdan
3. Mīve-i mağşūd olmaz Tuzlada ey dil dime
Şehrdür yetmezse de anda gelür etrāfdan
4. Cān-sitān-ı zümre-i eytām iken zāhid ‘aceb
Söze āğāz itse tırmaz dem urur ez‘āfdan
5. Nābīyā ağıyār-ı dūnuñ minnetin çekmem ebed
Minneti ağır gelür baña o hağkuñ Kāfdan

4

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Ağlama ey dil bu derdüñ bilirem dermānı var
Her belānuñ āħiri her miħnetüñ pāyānı var
2. Şu yirine kıan içüp bī-ahd u bī-peymān iken
Kāngı cāhildür diyen dil-berlerüñ imānı var
3. Bezm-i ğamda yandı derdile ciger ey türk-i mest
Gelsek olmaz mıydı hāzırca ciger büryānı var
4. Kurb-ı dil-berden sürüp pervāneveş yanmağ kıomaz
Ma‘nide bağsañ rakībüñ ‘aşıka iħsānı var
5. Nābī-i üftādeyi cevr ile pāmāl eyleme
Āħiret dirler cihānuñ şāhum öte yanı var

5

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Ey dil-i vîrânemi luţfuñla ma'mûr eyleyen
Hâtır-ı maḥzûnumı nâmeñle mesrûr eyleyen
2. Dostuñı ihyâ idüp mihr ile göge aşduran
Düşmeni mürde kılpup qara yerin gûr eyleyen
3. Hışm u qavminden yaranmasun cihânda gülmesün
Ben ğarîbi itlerüñden zâr [u] mehcûr eyleyen
4. Cânı dūr olsun bedenden bir nefes saĝ olmasun
'Âşık-ı dil-ḥasteden cânâ bizi dūr eyleyen
5. Yâ Rab 'avn-ı 'avn u in'âmuñla manzûruñ ola
Nâbîyi 'avn-ı ta'aţţuf birle manzûr eyleyen

[78b]

6

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Yâre söyler kaç rehin var baq ten-i pür-pâreye
Kaç dilüm var seyr kılpup baq kalb-i pâre pâreye
2. Tuzlada eglenmese n'ola dil-i mecrûhumuz
Hoş degüldür tuz yeriyle yârelü bî-çâreye
3. Göz ucından gitdi âb-ı rüy u ḥün-ı dil bile
Rence virdi iki gözi 'âşık-ı âvâreye
4. Sîne dükkânında cân bâzârın özler tîr-i yâr
Ey siper olma meyâncı girme luţf it araya
5. Nâbîyâ ḥaţ geldi çık deryâ-yı 'aşqdan ol ḥalâş
Keşti-i ḥüsn ü melâḥat irdi çatdı qaraya

7

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Şol sipāhunuñ ki ‘ālem ser-be-ser bīmāridur
Ğamzesi ikrārı cān gön̄lüm kılıç tīmāridur
2. Yelken altundan cebīn-i çīn idüp cān yağmalar
Rūmili tarzında bu çīnūñ yağı tātāridur
3. Ğālibā yolda beni dildār hārc içün sürer
Çehre-i zerdümle eşküm dirhem ü dīnāridur
4. Dil-berūñ isterse mihr isterse kīn olsun işi
‘Āşık-ı divānenūñ dā‘im muħabbet kārıdur
5. ‘Aşkına daħl eyleyüp çok taş atar a‘dā velī
Hātır-ı Nābī kederden hemçü deryā arıdur

[79a]

188

8

fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül

I

Ĥudā yanuñda yüzüm qalmadı
 Qatı düşkünüm yılduzum qalmadı
 Qara işden aq gündüzüm qalmadı
 Cihāna baqacaq gözüm qalmadı
 Sezā-yı ‘ikābem sözüm qalmadı
 Tapuña varacaq yüzüm qalmadı

II

‘Akıl ‘arşa-i ma‘şiyet düldüli
 Gön̄ül bāğ-ı zenbil gül ü bülbüli
 Vücüdüm def-i fitnenūñ cülcüli
 Muħaşşal günāhile nefsum tolı
 Sezā-yı ‘ikābem sözüm qalmadı
 Tapuña varacaq yüzüm qalmadı

III

Benem her şuçuñ atası anesi
Benem şer işüñ peyk-i mestānesi
Benem külhan-ı ‘aşk vīrānesi
Benem şem‘-i dil-süz pervānesi
Sezā-yı ‘ikābem sözüm qalmadı
Tapuña varacağ yüzüm qalmadı

IV

Sözüñ tutmamağıla ben ey tabīb
Hevālandı zaħm-ı dil-i nā-şekīb
Sevüp қаħbe dünyāyı tutdum ҳabīb
Vefādan bilüp olduğın bī-naşīb
Sezā-yı ‘ikābem sözüm qalmadı
Tapuña varacağ yüzüm qalmadı

V

Dil-i rind cām-ı meyün zindesi
Gümüş kollı sākīler efgendesesi
Ser-i kūy-ı rüsvāylık ҳandesesi
Güneş yüzlüler zerresi bendesi
Sezā-yı ‘ikābem sözüm qalmadı
Tapuña varacağ yüzüm qalmadı

VI

Şarāb-ı hevādān hiç ayılmadum
Uyup dīve bir laħza ayrulmadum
Günāhı bilüp nefsi men‘ kılmadum
Diyemem günāh işledüm bilmedüm
Sezā-yı ‘ikābem sözüm qalmadı
Tapuña varacağ yüzüm qalmadı

VII

Һuzūruñda itdüm hezārān günāh
Vay ol dem ki a‘zā da ola güvāh
Pek ‘āşī vü küstāħum ey pādīşāh
Şuçum ‘afv olunmazsa ҳālīm tebāh
Sezā-yı ‘ikābem sözüm qalmadı
Tapuña varacağ yüzüm qalmadı

VIII

Dilüm her mehe mihribân eyleme
 Esîr-i nigâr u civân eyleme
 Baña ‘ucbı bār-ı girân eyleme
 Dilümden bu beyti nihân eyleme
 Sezâ-yı ‘ikâbem sözüm kalmadı
 Tapuña varacak yüzüm kalmadı

IX

Ne bende ‘amel var ne bir kalb-i şâf
 Dün [ü] gün işüm nefsüme i’tisâf
 Kerîm oldığımı bilüp bî-ḥilâf
 Bu vech ile Nâbî ider i’tirâf
 Sezâ-yı ‘ikâbem sözüm kalmadı
 Tapuña varacak yüzüm kalmadı

[80a]

9

mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

1. Hüdâya şükr yine şehre yârümüz geldi
 Efendimiz begimiz tâcidârumuz geldi
2. Teferrüc eyleyelüm gel mesîr-i dermânda
 O semte da‘vet için nev-bahârimuz geldi
3. Açıldı her taraf oldı mesîre her cânib
 Taraf taraf dem-i geşt ü güzârımız geldi
4. Nihâl-i tâze şarıldı buluşdı bülbül ü gül
 Zemân-ı vuşlat u būs u kenârimuz geldi
5. ‘Aceb mi bülbüle hem-nağme olsan ey Nâbî
 Bizim de gül gibi bir gül-‘izârumuz geldi

[80b]

10

fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

1. Yine dil mülkini bir gözleri hün-h’âr aldı

- Varımı yağmaladı gâmze-i tâtâr aldı
2. Kıpırdı bir Rûmili şehbâzı gönül tihûsın
Bülbül-i cânı da bir ruhları gülzâr aldı
3. Bir belâ geldi yine maḥkeme-i bālâya
Dilleri gâmze ile eyledi efgâr aldı
4. Beni bu kâkül ü zülfin ile yâr itdi helâk
Kişver-i cânı tuğ u tâcıla ser-dâr aldı
5. Çekmiş[i]ken dilümi dest-i perî-rûlardan
Beni şormadı bir âfet yine tekrâr aldı
6. Tevbekâr olmuş[i]ken bâdeden el boş[i]ken
Mey-perest itdi şalâḥum leb-i dildâr aldı
7. Nâbîyâ rağbet-i kâlâ-yı şalâḥum lîkin
'Akl sermâyesini turre-i tarrâr aldı

11

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Ne suç itdüm 'aceb ol şûḥ-ı cihânum gelmez
Kılca cânum var iken müy-yı meyânum gelmez
2. Başuma derd-i firâkıyla kıyâmet kopdı
'Aceb artık ne için rûḥ-ı revânum gelmez
3. Cüy olup ağlayayın bülbül olup inleyeyin
Çünkü ol serv-ḳadüm gonce-dehânum gelmez
4. İntizârıla aşum zâr u yerüm nâr oldı
Henüz ol kân-ı kerem sevgilü ḥânum gelmez
5. Keşş-i cânı göñül abdâlı iderdı ḳurbân
Tekkeme lîkin aḡam dînüm imânum gelmez
6. Peykveş cân-ı za'îf oldı rikâbında revân
Şehrüme gelmez ise cismüme cânum gelmez
7. Nâbîyâ bükdi belim bâr-ı girân-ı firḳat
Pîr oldum daḡı ol tâze civânum gelmez

12

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Neme incindün ‘aceb gonce-dehānum söyle
Sevdüğüm iki gözüm rūḥ-ı revānum söyle
2. Söylemezsin kuluña aşlı nedür kanlı mıdur
Söyle billāh benüm sevgilü ḥānum söyle
3. Kan ḥayrān-ı gamem tatlu dilün teşnesiyem
Koma dil-teşne bu abdāluñ emānum söyle
4. Söylemez olalı bir kılca kalupdur cānum
Meded Allāh için ey müy-miyānum söyle
5. Her ne cevri eyler iseñ eyle hemān Nābiden
Kesme mu‘tād-ı kādīmi aña cānum söyle

[81a]

13

mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

1. Hūdā şalup yine şehr-i Sarāyı seyr itsem
O pür-şakāyık-ı nu‘mān feżāyı seyr itsem
2. Kelāmın Aḥmed Efendinün istimā‘ itsem
Daḥı o tütü-i şīrīn-edāyı seyr itsem
3. Şabāveş ayağı tozuna yüzümü sürsem
O şāh-ı kişver-i ‘ilm ü ‘alāyı seyr itsem
4. Yine görüp püserān-ı Celīl Efendiyi
Cemāl-i pāki o ḥilm ü ḥayāyı seyr itsem
5. Hürüs-ı ‘arş-ı fazīlet Sinān Efendimizi
Varup görüp o mübārek likāyı seyr itsem
6. Hidāyet etse Hūdā mevlevīleri görsem
O hüdhüdān-ı riyāz-ı Hūdāyı seyr itsem
7. Cenāḥ-ı kudretile kādīrīlere irsem

- O reh-revân-ı ʔarîk-i Hüdâyı seyr itsem
8. Maḳâm-ı ehl-i kemâl Ostrogonyaya girsem
O câ-yı hurrem ü bezm-i şafâyı seyr itsem
9. Verirdi bûsesin ey Nâbî nâzenîn-i murâd
Hüdâ şalup yine Bosna Sarâyı seyr itsem

14

fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

1. ‘İd u eyyâm-ı behâr oldı içelüm bâde
Mey-fürûşa varalum biz de mübârek bâda
2. Ḳal‘e-i zühhd hevâya atılır hemçü ḥabâb
Nev-behâr urdı ne gam zühhd [ü] riyâ bünyâda
3. Şîşe-i tevbe şikest olduğı demler geldi
Girev-i bâde ola gibi yine seccâde
4. Sâḳiyâ bâde getür vâ‘iz ü taḥvîfin unut
Ġam-ı ferdâyı gider hiç getürme yâda
5. Künc-i ğamḥâneyi ḳo bâğı temâşâ eyle
Nâbîyâ varuñı vir cām-ı feraḥ-âbâda

[81b]

15

fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Uyumaz bî-çâre bülbül muttaşıl pür-cüş olur
Ġonce ise ḥ‘abda ḥâr ile hem-âĝüş olur
2. Göñlü ḳat ḳat olduĝın görüñce bülbül ĝonceden
Nice ümmîd-i vişâl eyler ne özge ḳuş olur
3. Hâre mâ‘il ĝülden umma merḥamet ey ‘andelîb
Dinlemez feryâdı gerçi şüretâ hep ĝüş olur
4. Ṭut ki ĝülle bülbül-i şeydâ muşâḥibdür onı
‘Ākîbet cām-ı fîrâḳı nüş ider ḥâmüş olur

5. Sevme ey Nābī iki yüzlü zen-i dehri şaķın
İrte bir gün çünki senden hāh-nā-hāh boş olur

16

mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

1. Olalı incü dişüñ dürci hokka-i dehenüñ
Delindi bađrı begüm la‘l ile dür-i ‘Adenüñ
2. Leb-i nigāre göre seng-i hāredür dirler
Hāķikatile bilenler ‘aķīkini Yemenüñ
3. Murādını vire Cān-āferīn dünyāda
Civāna cān viren ‘uşşāka āferīn diyenüñ
4. Şaķın hilāf-ı edeb kavlı u fi‘lden bülbül
Gülüñ karaķulađıdır benefşesi çemenüñ
5. Selāset-i sühān u vaşf-ı hüsn[i]le Nābī
Bu şi‘r-i ter yeñiler tarz-ı hāşını hasenüñ

[82a]

17

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Nazar şalmam lebin her şaħşa bezl iden dil-ārāya
Ölürsem aç olup destüm uzatmam hañ-nı yağmāya
2. Gönül ol pādişāh-ı mülk-i istiğnādur ey şüfi
Cebīn-i çīn idüp kaç çatsa baķmaz rüy-ı hūrāya
3. Hemān bir reng için virmezdi cānın bülbül-i şeydā
Eger beñzetmese ezhār verdi āl-i Zehrāya
4. Hābāb-ı mey gibi nādān-ı pür-kibr eyle mūzīdür
Ki çatlardı baķınmasaydı bir dem rüy-ı dānāya
5. Şabā billāhi söyle burc-ı ‘izzetde o bedr aya
Koyup Nābīyi her şeb varmasun ađyār-ı bed-rāya

[82b]

18

müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

1. 'İyd oldu şākī da'vet it bezm-i meye cānāneyi
Yüz sürelim ayağūña aç bāb-ı devlethāneyi
2. Bayrām u rüz-ı Hızrdur 'ālem büt-i gülçehredür
Dil şışesi bir nehrdür gel bāğa şat kāşāneyi
3. Şimdi behār eyyāmıdır 'ıyş u tarab hengāmıdır
Her milletün bayrāmıdır şākī pür it peymāneyi
4. Şūfī sözüm dinle hele bu fırsatı virmeyelüm
Yekdāne sāgar al ele қо sübhā-i şad-dāneyi
5. Gel ey kadīmī āşinā būs ideyin el şun baña
Etme uzakdan merħabā қо 'ādet-i bīgāneyi
6. Nābī tarab itmek gerek bayrāmdur itmek gerek
Pehlūya hem çekmek gerek bir dil-ber-i mestāneyi

[83a]

19

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

1. Şöyle dil-dādesiyüm gönlüm elinden çekemem
Ol başum kesse de ben başumı andan çekemem
2. 'Aşk[ı]la zinde-dilüm ben bu hevādan geçemem
'Aşkī bīrūn idemem cānı bedenden çekemem
3. Çekdüm el bāde ile nuql-ı cihāndan ammā
Leb-i meygün[ı]la ol sīb-zeķandan çekemem
4. Aşulursam da kıomam kākül-i yāri elden
Yoğ olursam da dilim zıkr-i dehenden çekemem
5. Yāre bakup baña sen dahı sitem itme rakīb
Tağı andan çererüm zerreyi senden çekemem
6. Nābīyā semt-i selāmet tutar idüm līkin
Ayağum turre-i pür-pīç ü şikenden çekemem

20

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Olma ğurbetde der-i yāre gönül cān[1]la gel
‘İd-ı ađhādur irüş Ka‘beye ħurbān[1]la gel
2. Geh yapup geh yıķup incitme dil-i dānāyı
Oynama begcegizüm nüŝa-i Ķur‘ān[1]la gel
3. Rİŝ-i aġyārı añup bezme getürme ħārı
Dehen-i dil-beri añ ğonce-i ħandān[1]la gel
4. Nükhet-i bād yetişmezse dil-i zār gider
Meded ey bād-ı ŝabā ħasteye dermān[1]la gel
5. Nābīyā nāme-i şeb-rengüñ ider ğün gibi aķ
Dergeh-i Ħaķķa hemān dīde-i giryān[1]la gel

[83b]

21

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Dil-i bi-çāre dildār eyledi tīmār var olsun
Mükerrer lebleri baĥŝ itdi cān tekrār var olsun
2. Beni mehveŝ idüp ħurtardı ħayd-ı ‘ālem-i ğamdan
İlahī neŝ’e-i ŝahbā-yı ‘aŝķ-ı yār var olsun
3. Dil-i ‘uŝŝāķa derd-i ħasret-i cānānı çekdirmez
Bu fānī tengnāda cennet-i dīdār var olsun
4. Görüp dil-beste-i zülf olduġum ŝāyed seve kāfir
Hele ħursun miyān-ı dilde bir zünnār var olsun
5. Dil-i Nābīyi taĥvīf için aġyāruñ baŝın kesdüñ
Ġazā itdüñ ħuluñ ey sevdüğüm ħunkār var olsun

22

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

1. Tıtmadın rüze gelüñ ħoŝ tıtalum nev-rüzı
İçüp ayıķlayalum ya‘nī ğam-ı dil-süzı

2. Ramazāna çü tahâretle telâfi lâzım
Âb-ı rezle yuyalum pâk dil-i meknûzı
3. Mâh-ı berhem-zen-i hengâme-i 'ıyş u 'işret
İşte yaklaştı komañ sāğar-ı dest-âmûzı
4. Bâri bir dem içelüm rıtl-ı girânı çekelüm
Çekerüz çün 'ataş u tâb-ı teb-i sîrûzı
5. Mîhrveş germ olalum dilde bürüdet neyler
Sâkiyâ var getir ol âteş-i cân-efrûzı
6. Âb-ı rûyın dökicek bâde-i nâbuñ ramazân
Bedel-i bâde ğubâr olsa gerek gör tozı
7. Nâbîyâ şimdi içüp mest ü ħarâb olmazsañ
Ħayf kim zâyi' idersin bu dem-i pîrûzı

23

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Yüzüm berg-i ħazânveş firkatüñden şolagelmişdür
Lebuñ yâdıyla çeşmüm kanlu yaşla dolagelmişdür
2. Düşüp pâyuña mestâne ricâ itmese bir büse
Şağın incinme şâhum bu ezelden olagelmişdür
3. Baña itdüklerüñ bir bir geliser yoluña zîrâ
Efendi itdügin herkes cihânda yolagelmişdür
4. Ne var 'âşık niyâz itse o serv-i nâz nâz itse
Hezâr efgân u girye ide vü gül gülegelmişdür
5. RuĦın seyr eyleriken geldi kıldı mû-miyânında
Dil-i Nâbîyi seyr itmek ne ince yolagelmişdür

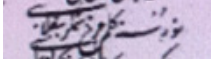
[84a]

24

mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün

1. Şehrüñ yine fevt oldı meded bir kaşı yâsı
'Âlem götürü çekse anuñçün n'ola nâsı

2. Dil murg-ı h az n-d ide gibi  am-zede  aldı
Elden gideli ol g l [ ] g l-ru lar ‘an sı
3. Pejm rde id p berg-i h az nve  yire  aldı

4. Dem-beste v  h yr n  ılupdur dil-i z ri
 ar u  h rek ti  ara ba tu  uyuması
5. H b-idi mey-i n b ger olmasa h m ri
Vu lat ho  idi olmasa hicr n yarası
6. Bu d zd-i h z n  aldu ın altuna bozarken
L leyle m l    almadı bir z d u  ın sı
7. ‘Ury n  odı h k bu ki e  arı zam ne
Ne virdi felek kimseye ki oldu be  ası
8. N b  g z n a  ‘ mr virmez
Bir g n iri ur b d-ı h z n gibi fen sı
9.  am berg-i h z n gibi dil m etmese lerz n
 ad beyt dir-id m ki ola  hiri b sı

25

f ‘il t n f ‘il t n f ‘il t n f ‘il n

1. G n gibi bir m h-r  kuhs ri seyr n eyledi
T l‘atıyla ta ı b  -ı reng-i rıdv n eyledi
2. Ru larından b de-i g lg n  af  kesb eyledi
Elde c mın g l  anup b lb ller efg n eyledi
3. Z r-i leb t tdı birer c m-ı  ab h  oldu  ayb
Zerre i re ‘ lem-i   diyi pinh n eyledi
4.   h-ı h ver l le-i p r-j le mey gibi nig r
C m-ı leb-r zi silince ‘azm-i cevl n eyledi
5. Nergis itdi h k-i p yım ku l u sebze t c-ı ser
H  lıl p r   civ na y r i s n eyledi

6. Herkese luğf eyleyüp gönlin ele aldı velî
Bendesine hâşşaten luğf-ı firāvân eyledi
7. Kûy-ı zilletde gedâ-yı hem-sifâl-i kelb iken
Bir kaðeð mey Nâbîyi fağfûr u hâkân eyledi

Sonuç

Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde R-4007 kayıtlı mecmuada 77b-84a varakları arasında yer alan 17.yüzyıl şairlerinden Tuzlalı Nâbî'nin Türkçe şiirlerinin transkripsiyonu yapılarak şairin Türkçe şiirleri ilim âleminin istifadesine sunulmuştur. Mecmuada, Nâbî'ye ait 24 gazel ve 9 bentten oluşan bir müseddes-i mütekerrir mevcuttur. Bu şiirlerde konuları bakımından divan şiiri genel muhtevasına bağılı olarak aşk, âşık, rakip, ayrılık, sevgilinin güzellik unsurları, gül-bülbül, tabiat, nevrüz, bayram gibi temalar işlenmiştir. Yaşadığı coğrafyaya da kayıtsız kalmayan şair Tuzla ve Saraybosna şehirlerine şiirlerinde yer vermiş, Saraybosna'nın önde gelen bazı isimlerini de anmayı ihmal etmemiştir. Nâbî, şiirlerde dili ve aruz veznini de iyi bir şekilde kullanmıştır. Nâbî'nin mevcut şiirlerinden hareketle onu divan şiiri geleneğine hâkim, başarılı şiirler yazan iyi bir şair olarak nitelendirmek mümkündür.

Divanı olmayan ya da tespit edilemeyen şairlerin şiirlerinin tespiti açısından şiir mecmualarının ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. Nâbî'nin şiirlerinin de bir mecmuadan tespit edilmiş olması mecmuaların önemini gösteren örneklerdendir. Yapılacak bu tür çalışmalar Bosna Hersek'teki Osmanlı dönemi şairlerinin tespiti ve Türkçe şiirlerinin ortaya konulmasına olanak sağlaması bakımından oldukça önemlidir. Bu şiirlerin gün yüzüne çıkarılması araştırmacılara Anadolu sahasında ve Bosna Hersek coğrafyasında yazılan divan şiirlerinin karşılaştırılması imkânını da sunacaktır.

KAYNAKLAR

- Aščerić-Todd, Ines (2018). *Bosna'da Dervişler ve İslam*, İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Djurđev, Branislav (1992). "Bosna Hersek", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 6, s.297-305.
- Gačanin, Sabaheta (2016). *Lirica Persica Antologija Poetskog Pamćenja*, Sarajevo.

İsen, Mustafa (1997). *Ötelerden Bir Ses- Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

İsen, Mustafa (2009). *Varayım Gideyim Urumeli'ne- Türk Edebiyatı'nın Balkan Boyutu*, İstanbul: Kapı Yayınları.

Karahalilović, Namir (2003). "Jedna Kasida – Pohvalnica Nabija Tuzlaka Na Perzijskom Jeziku", *PISMO I/1*, Sarajevo, s. 293-297.

Karahalilović, Namir (2006). "O Strukturnoj Nekonvencionalnosti Jednog Gazela Nabija Tuzlaka Na Perzijskom Jeziku", *PISMO IV/1*, Sarajevo, s.199-229.

Karahan, Abdulkadir (2006). "Nâbi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.32, s.258-260.

Karpat, Kemal (1992). "Balkanlar", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.5, s. 25-32.

Kaya, Fahri (1996). "Boşnak Edebiyatı", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.1, s.134-156.

Kılıç, Filiz (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ*, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.

Köksal, Fatih (2017). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Mehmedović, Ahmed (2018). *Leksikon Bošnjačke Uleme*, Sarajevo: Gazi Husrev-Begova Biblioteka.

Nametak, Fehim (1989). *Pregled Književnog Stravanja Bosansko-Hercegovačkih Muslimana Na Turskom Jeziku*, Sarajevo.

Nametak, Fehim (1998). *Catalogue Of The Arabic, Turkish, Persian And Bosnian Manuscripts*, C 4, London-Sarajevo.

Ünver, İsmail (1993). "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Ankara Üniversitesi DTCF Türkoloji Dergisi*, C XI, S 1, s. 51-89.

EK- Örnek Sayfalar

نظام عالمی کی خصوصیت یہ ہے کہ ہر انسان کو
اگر کچھ کام کرنا ہے تو اسے اپنے وقت کو
کھانا پینا اور سونا وغیرہ سے بچنا پڑتا ہے
کیونکہ جو کچھ اسے چاہیے وہ اس کے
موجودہ وسائل سے نہیں حاصل ہو سکتا ہے
لہذا اسے اپنے وقت کو صحیح طور پر
بھرتی کرنا پڑتا ہے۔

82a

برموزہ ہمکرم بولدم
یونکر سب جاکر تو تیرے
عزیمت سے بے خبر بولدم
خود زادہ شودم کہ بولدم
اس کی طرز زادہ بولدم
جون او میری قرارم بولدم
بغیر دارم غمناکم بولدم
عصر عالی غمناکم بولدم
جون تو سوارم غمناکم بولدم
تیا دردم او باہی بولدم
نیم اندام غمناکم بولدم

77b

